

4000 JAAR OERLE

(5) Plaatsnaam Oerle

Het eerste houvast aan een naam voor het grondgebied van het dorp Oerle wordt gegeven in een serie oorkonden uit het midden van de 13e eeuw (1249-1254).

De vroegste vermelding van de plaatsnaam Oerle staat in een oorkonde, gedateerd 2 juli 1249. In een vervolgdocument van hetzelfde jaar komt Oerle in verschillende schrijfwijzen voor: de deken van Antwerpen bevestigde dat vrouwe Berta van *Orle* het halve patronaatsrecht en een derde van de tienden van *Orhle* had afgestaan aan haar dochter Ida, die dit part op haar beurt weer verkocht aan Floreffe. Achtereenvolgens is er de schrijfwijze Oerle (1249), Orle, Orhle en Ourle 2x (1249), Urle (1250), Orle 2x (1250), Vrle 2x (1251), Urle (1254).¹⁾

Oudste document waarin de plaatsnaam Oerle (Orle) wordt vermeld. Het stuk is gedateerd 2 juli 1249. (Abdijarchief Postel. Charters Oerle, nr. 1)

Na die tijd wordt officieel Oerle geschreven en in vrijwel alle oude publicaties (te beginnen in 1610) valt te lezen dat de plaats *Oerle* in de volkstaal ook wel *Oers* genoemd werd.²⁾ Heden ten dage geldt dit nog steeds: in schrijftaal Oerle en in spreektaal veelal Oers (uitgesproken als *Oewers*).³⁾

De plaatsnaam Oerle is etymologisch te verklaren door het eerste lid *Oer* de betekenis van 'iets groots, belangrijks, oud of oorspronkelijks' te geven, en het tweede lid *-le* op te vatten als de verzwakte vorm van *lo*, *loo*, dat vaak als 'bos' wordt verklaard, maar in werkelijkheid voor het begrip 'open plek in het bos' staat. Oerle wil dus eigenlijk zeggen: *oude, open plek in het bos*.

Het eerste lid *Oer* komt ook voor als *Oir* (in de betekenis: als zijnde belangrijk of oud). Gramaye (1610) schrijft hierover dat de voornaamste plaatsen in de Kempen een naam voeren, beginnend met *Oir*, dat de betekenis heeft van erfgenaam, zoals bij Oirschot, Oirle et cetera, misschien omdat deze plaatsen indertijd erfgoederen van grote en geachte personages waren.⁴⁾

Het voorkomen van de plaatsnaam Oerle is zeer oud. Abraham, de eerste aartsvader en eerste voorvader van de Israëlieten, kwam uit de Zuid-Mesopotamische stad Ur (= Oer: een oud continent). Ur lag bij Haran aan de benedenloop van de rivier de Eufrat, tegenwoordig 'Tell el-Mukayyar' genoemd, dicht bij de stad Nasiriyah, ten zuiden van Bagdad in het hedendaagse Irak. Over de geboortedatum van aartsvader Abraham lopen de meningen sterk uiteen: de datering varieert tussen 2166 en 1906 v.Chr., dus ruim 2000 v.Chr. kwam de plaatsnaam Oerle reeds voor.

¹⁾ Camps, H.P.H., *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312*, De Meierij van 's-Hertogenbosch (met de heerlijkheid Gemert), deel 1, 1979 's-Gravenhage, nr. 234, 235, 236, 237, 242, en 254; Abdijarchief Postel, charters Oerle, nr. 1-6.

²⁾ Gramaye, J.B., *Taxandria; in qua Antiquitates et decora Regionum ...* enz., 1610 Bruxellae, p. 98.

³⁾ Bont, A.P. de, *Dialect van Kempenland*, geografische namen, III, 1969 Assen, p.188.

⁴⁾ Gramaye, J.B., *Taxandria; in qua Antiquitates et decora Regionum ...* enz., 1610 Bruxellae, p. 91; en: Oudenhoven, J. van, *Beschryvinge der Stadt ende Meyerye van 's Hertogen-Bossche*, 1649 Amsterdam, p. 25.

Zandoerle en Kerkoerle (II)

Van oudsher wordt Oerle verdeeld in Zandoerle en Kerkoerle.

In 1355 duikt voor de eerste keer de naam Zandoerle (*Sandoerle*) op.⁵⁾ Prominent staat de benaming van dit Oerles gehucht in een wasafdruk van een zegel dat is bevestigd aan een oorkonde uit dat jaar. Op het zegel staat de afbeelding van een boom met daaraan hangend een wapenschild, en op de zegelrand een omschrift in gotische letters:

+ S'[IGILLUM] COM[M]UNE : LIBERTATIS D'[E] SANDOERLE
(=gemeenschappelijk zegel van de vrijheid Zandoerle).

De vroegst overgeleverde vermelding van de naam Kerkoerle (*Kercourle*) is te vinden in een oorkonde van 15 september 1312; de inhoud gaat over een hoeve genaamd *Beirct* en gelegen in *Kercourle*.⁶⁾

Vervolgens verschijnt de naam Kerkoerle in een schepenakte van 18 september 1374; het gaat hierbij over een hoeve, *ghelegen binnen Kercke-Oerle aen die strate*, grenzend aan het eigendom van Postel.⁷⁾

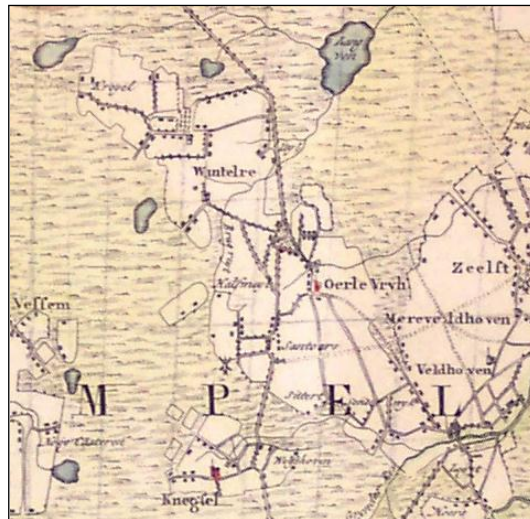
Afbeelding van het zegel uit 1355 met de vroegst bekende vermelding van de naam Zandoerle.
(foto: Archief gemeente 's-Hertogenbosch, Historisch Topografische Atlas)

Vrijwel alle auteurs uit de 17e-19e eeuw geven in hun beschrijving over Oerle aan dat dit dorp bestaat uit twee bijzondere buurten, te weten Zandoerle en Kerkoerle.

De vroegst gedrukte publicatie uit 1610 (Gramaye) over Oerle maakt melding van *Sant-Oyrle* en *Kerck oyrle*, als zijnde respectievelijk het secundaire en primaire gedeelte van Oerle, en een volgende auteur te weten Van Oudenhoven, meldt in 1649 een verdeling in twee uithoeken, te weten *Sandt-Oers* en *Kerck-Oers*.⁸⁾

De dialecticus van de Oerlese taal, A.P. de Bont, schrijft hierover in 1958: *Zand-Oerle, gehucht onder Oerle, om zijn grootte en zijn verleden is het het belangrijkste gehucht van Oerle.*

En: *Kerk-Oers, Kerk-Oerle, omvat de kom van de gemeente, namelijk Kerkeind* (buurt in de omgeving van de r.-k. kerk) *en de zoneoemde Straat* (= Kerkstraat, thans Oude Kerkstraat).⁹⁾

Detail van de figuratieve kaart uit 1794, getekend door Hendrik Verhees.
In het midden de vrijheid Oerle met (de eerste kaartvermelding van) Zandoerle (*Santoers*).

⁵⁾ Archief gemeente 's-Hertogenbosch, inventaris J.N.G. Sassen, *Charters en Privilegebrieven van het jaar 1191-1826*, nr. 121.

⁶⁾ Camps, H.P.H., *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312*, De Meierij van 's-Hertogenbosch (met de heerlijkheid Gemert), deel 2, 1979 's-Gravenhage, nr. 880.

⁷⁾ Abdijarchief Postel, charters Oerle, nr. 34.

⁸⁾ Gramaye, J.B., *Taxandria; in qua Antiquitates et decora Regionum ...* enz, 1610 Bruxellae, p. 98; en: Oudenhoven, J. van, *Beschryvinge der Stadt ende Meyerye van 's Hertogen-Bossche*, 1649 Amsterdam, p. 28.

⁹⁾ Bont, A.P. de, *Dialect van Kempenland*, meer in het bijzonder de D'Oerse Taal, II, 1958 Assen, p. 290, 610 en 763.